

Inleiding

De Academie van het Brussels, gesticht in 1991, geeft sedert januari 1992 een tijdschrift, *Brussels Dialect*, uit waarin auteurs uit alle hoeken van onze hoofdstad aan bod komen.

Aanvankelijk werden alle ingestuurde stukken gepubliceerd zoals ze opgesteld waren, d.w.z. dat niets werd gewijzigd aan de verschillende dialectvarianten die in Brussel bestaan, dat spreekt van zelf, maar dat ook niet geraakt werd aan de spelling die de verschillende auteurs hanteerden. Dit had tot gevolg dat in die teksten nogal wat variaties en soms ook inconsequenties voorkwamen.

Die variaties waren voor de eindredactie, maar ook voor veel lezers van het tijdschrift een reëel probleem en er werd dan ook vrij spoedig naar een oplossing uitgekeken.

In november 1994 werd in de schoot van de Academie een spellingscommissie geïnstalleerd, die eind augustus 1995 een spellingsregeling aan het bestuur van de Academie voorlegde. De Spelling van het Brussels werd dan op 8 september tijdens een persconferentie wereldkundig gemaakt.

Er werd toen afgesproken dat de vastgelegde regels gedurende twee jaar op hun bruikbaarheid getest zouden worden. Na een reeks schrijfsessies, waaraan door een twaalfstal vrijwilligers werd deelgenomen, werd een vervolledigde en aangepaste versie van de spellingregels opgesteld. Deze versie verscheen in een *Bijzonder Nummer* van het tijdschrift *Brussels Dialect*, in oktober 1997.

Tien jaar zijn verstreken sinds de eerste versie van de spelling tot stand kwam. De spelling lijkt nu vrij algemeen aanvaard. In deze nieuwe versie wordt een duidelijker onderscheid gemaakt tussen Vlaamse woorden en leenwoorden. Vergeleken met de vorige versies zijn er, wat de Vlaamse woorden betreft, slechts heel beperkte aanvullingen. Ingrijpende wijzigingen, naar onze mening verbeteringen, zijn er alleen in de spelling van leenwoorden.

Marcel de Schrijver
Voorzitter van de spellingscommissie

Sera de Vriendt

VLAAMSE WOORDEN

Het Brussels is een Vlaams (eigenlijk Brabants) dialect. De Brusselse woordenschat is dan ook grotendeels Vlaams. Het Brussels ontleent echter ook heel wat woorden aan het Frans. Daarom wordt hier eerst de spelling behandeld van de Vlaamse woorden. In het tweede deel komen de (overwegend Franse) leenwoorden aan de beurt.

A Algemene principes

1. Er wordt zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de spelling van het Nederlands wat betreft:

- de waarde van de digrafen (**oe**, **ui**, **ie**, **ou** ...);
- de verdubbeling van de medeklinkers (*vet* → *vette*);
- de **s/z** en **f/v**-regel (*leis* → *leize*);
- de slotconsonanten.

Bedoeld worden de volgende verschijnselen:

digrafen

(d.w.z. vaste combinaties van twee letters om één klank voor te stellen) hebben dezelfde waarde als in het Nederlands

bv. **oe** in *boek*, **ie** in *ien* (één), **eu** in *zeuke* (zoeken)

verdubbeling van de medeklinkers na korte klinker, als er een doffe e op volgt:

bv. *vet/vette* *rot/rotte* *em/emme* (heb/hebben)
kēt/kētte (kort/korte)

na de korte **oe** wordt echter niet verdubbeld

bv. *koeke* (koeken) *boeke* (boeken)

de s/z en f/v-regel

v en **z** steeds en alleen aan het begin van een lettergreep; op andere plaatsen worden ze door respectievelijk **f** en **s** vervangen

dus *geive* maar *geif* en *geift* (geven ... geef ... geeft)
leize *leis* en *leist* (lezen ... lees ... leest)

op het einde van een woord schrijven we nooit twee keer dezelfde medeklinker

bv. *ei et* (hij eet), voor *eit + t*

lange klinkers worden, anders dan in het Standaardnederlands, steeds dubbel geschreven

bv. *roop* en *roope* (roep/roepen) *bluut* en *bluute* (bloom/blote)

2. 'in een ideale spelling bestaat tussen foneem en letter (...) een één-op-één relatie ; d.w.z. elk foneem wordt steeds door dezelfde letter(combinatie) weergegeven' Van Keymeulen, 1995)

3. Er worden zo weinig mogelijk zogenaamd diakritische tekens gebruikt (accenten of trema's). Een liggend streepje wordt tussen de twee delen van een samenstelling geplaatst om een ongewenste klinkerbotsing te vermijden

bv. *do-ouwer* (daarover)

[vergelijk met het Nederlands in bv. auto-ongeluk]

4. In principe wordt in de spelling geen rekening gehouden met assimilatie-verschijnselen,

- noch in het woord: bv. *kosjvraa* (kuisvrouw) bestaande uit *kosj* (kuis) en *vraa* (vrouw), uitgesproken *kosjfraa*

- noch op de woordgrens : *ik val*, uitgesproken *ik fal*.

In een beperkt aantal gevallen wordt echter een onderscheid gemaakt tussen de vorm (losse) woorden in het lexicon en bepaalde gewijzigde vormen in tekstverband (bv. *ikke/ik/'k*).

(Zie D)

B Welke letters voor welke klanken (fonemen)?

1. medeklinkers

b	zoals in 'bak'		
c	bestaat losstaand niet in het Brussels (wel in '...ch...')		
d	zoals in 'dak'		
f	zoals in 'of'		
g	zoals in 'gat'		
(h	wordt in het Brussels niet uitgesproken en evenmin geschreven)		
k	zoals in 'kot'		
l	zoals in 'los'		
m	zoals in 'mes'		
n	zoals in 'nat'	ng	zoals in 'zing'
p	zoals in 'pot'		
(q	bestaat niet in het Brussels)		
r	zoals in 'rot'		
s	zoals in 'spel'	sj	zoals in <i>kosje</i> (kuisen)
t	zoals in 'teen'		
v	zoals in 'vol'		
(x	in het Brussels 'ks')		
(y	bestaat niet in het Brussels)		
z	zoals in 'zot'	zj	zoals in <i>sozje</i> (deken)

Opmerkingen

1. Zoals in het Nederlands schrijven we *ik lach* (wegens *lache*) en *ik lig* (wegens *ligge*). We schrijven dus ook *gruut* (groot) en *voot* (voet) wegens *gruute* en *vooete*, maar *ood* (hoed), *good* (goed) en *ruud* (rood) waar in de verbogen vorm geen **t** gehoord wordt, maar een **j** of niets: *'n gooi vraa* (een goede vrouw), *ne ruuen otto* (een rode auto). Om dezelfde reden schrijven we *pjêd* (paard)-meervoud *pjêre*; maar *sjêt* (staart)-meervoud *sjête*; en – in de verleden tijd – *vond*-meervoud *vonne* van *vinne* (vinden), maar *stont*-meervoud *stonte* van *stoên* (staan).

2. Werkwoordsvormen
 - de voltooide deelwoorden van regelmatige werkwoorden gaan uit op **d** of **t** volgens dezelfde regel als in het Nederlands, de zogenaamde ‘t kofschip-regel’
 bv. *vulde gevuld* *pakte gepakt*
 N.B. Men hoort het verschil in de uitgang als er een klinker op volgt: *gevuld eit*, *gepakt eit*.

 - in de 2de en de 3de persoon van de tegenwoordige tijd is de uitgang **t**
 bv. *ze pakt* *z'et* (ze eet) *ze rait* (ze rijdt, van het werkwoord *raaie*)
z'antwout (ze antwoordt, van het werkwoord *antwoure*)
 (alleen werkwoorden met een hoorbare **d** in de stam krijgen **dt**-vormen
 bv. *ge redt* (van *redde*) *ze wêdt* (van *wêdde*, worden)

3. Tal van Brusselse woorden gaan uit op **e** maar krijgen daarachter een **n** als er een andere klinker op volgt
 bv. *stoole* maar *stoolen en toêfels* (stoelen en tafels)
 binne maar *binnen of bôte* (binnen of buiten)
 (dezelfde regeling wordt toegepast op woorden die alleen in de verbogen of afgeleide vormen een **r** hebben: bv. *dui*, *de duire* (deuren))

2. semi-vocalen

Er zijn geen problemen met de **w**.

De **j**-klank wordt met **i** weergegeven, behalve als er een volle klinker (een andere klinker dan de doffe **e**) op volgt.

bv. *bee* (bier) maar *janke* *pjêd*

3. klinkers

korte klinkers

a	<i>man</i>
e	<i>en</i> (soms <i>è</i> , <i>mè</i> ,zie 'Overzicht' achteraan)
i	<i>in</i>

o *op*
u *dus*
ë *kërf*
oe *boek*
 ook de doffe **e**: *de*

lange klinkers

aa *aaf, aave* (houden)
ee *geet, geete* (gieten)
ie *ien* (één)
oo *roop, roope* (roepen)
uu *kuup, kuupe* (kopen)
oê *oék* (haak) (een mogelijke variant is **ô**)
eu *zeuke* (zoeken)
ê *vêr* (ver)

opmerkingen:

• Anders dan in het Nederlands worden aan het wordeinde lange klinkers dubbel geschreven.

bv. *vraa* (vrouw) *wee* (wie)

Een enkele letter geeft een korte klinker weer:

bv. *no* (naar) *ni* (*niet*)

Aan het einde van een woord krijgt *è* een accent (grave): *mè, bè, vè, nè*. Dit doet men ook in enkele korte woorden, om ze van heel frequente woorden met 'doffe e' te onderscheiden: *dèn* ('dan', om het niet met het lidwoord *den* te verwarren), *èt* ('hebt, eet, hard, hart', om die niet met het lidwoord en het voornaamwoord *t* of *et* te verwarren).

• Sommigen spreken lange klinkers met een e-achtige naslag uit; zulke fonetische varianten hoeven niet in de spelling weergegeven te worden.

4. tweeklanken

alleen bij *ai/aai* en *oi/ôi* is de duur relevant:

korte tweeklank **ai** *paipke* (pijpje), lange tweeklank **aai** *paaip* (pijp)

korte tweeklank **oi** *floitsje* (fluitje), lange tweeklank **ôi** *flôit* (fluit)

N.B. Van **ôi** bestaat een variant **oei**: *bôik* of *boeik* (buik)

andere	ei	<i>eite</i> (eten)
	ui	<i>vuil</i> (veel)
	ooi	<i>gooi</i> (goede)
	ou	<i>bouve</i> (boven)
	au	(in enkele woorden die zoals in het Nederlands uitgesproken worden: <i>saus paus</i>)

C. Enkele frequente woorden

- het bepaald lidwoord heeft de volgende vormen:
 - mannelijk enkelvoud: *den, de* *den deuvel* (de duivel), *de meur* (de muur)
 - vrouwelijk enkelvoud: *de, d'* *de vraa* (de vrouw), *d'aa vraa* (de oude vrouw)
 - onzijdig enkelvoud: *'t* *'t glas*
 - meervoud: *de, d'* *de boore* (de boeren), *d'uure* (de oren)

In vaste uitdrukkingen of specifieke contexten kunnen afwijkende vormen optreden: *no 't stad*, *no 't schoul* (school), het is nochtans *de stad* en *de schoul*

- het onbepaald lidwoord heeft de volgende vormen:
 - mannelijk enkelvoud: *nen, ne* *nen deuvel*, *ne meur*
 - vrouwelijk enkelvoud: *'n of en* *'n vraa*, *'n aa vraa*, *en aa vraa*
 - onzijdig enkelvoud: *e, 'n of en* *e gelas*, *'n eur*, *en eur* ('een uur').
- het persoonlijk voornaamwoord 'hem' schrijft men altijd *em*
- het persoonlijk voornaamwoord 'het' schrijft men altijd *et*
- we schrijven niet aan elkaar *ne mi* (niet meer) en *ne ki* (een keer, eens)

D. De spelling in de tekst

Wie een tekst in het Brussels schrijft, doet dat het best volgens de zopas beschreven systematiek. Daarenboven moet rekening gehouden worden met een aantal tekstkenmerken.

- a) de doffe **e** van korte, onbeklemtoonde voornaamwoorden valt weg als er een klinker op volgt; in de spelling wordt dit door een apostrof aangegeven: *z'eit* (ze *eit*, ze heeft), *m'emme* (*me emme*, we hebben), *edd'ons* (*edde ons*, heb je ons)

Dit geldt ook voor het lidwoord 'de': *d'ander vraa* (de andere vrouw), *d'operoêse* (de operatie)

Opmerking: bij een gelijkaardige weglating van de **e** binnen een woord, nl. in voltooide deelwoorden, wordt geen apostrof gebruikt: *geite* (gegeten), *gopereid* (geopereerd)

Ik met een onuitgesproken klinker wordt '**k** geschreven: *'k em* (ik heb)

- b) we schrijven altijd *no* (naar) behalve in *nor ôis* (naar huis)
- c) **dat** schrijven we *datte*, *dat* of *da* (als men noch een dentale medeklinker, noch een slot -e hoort). Dit geldt ook voor **wat**:: *watte*, *wat* of *wa*.
Het feit dat we in principe geen rekening houden met assimilatieverschijnselen (behalve de in dit onderdeel behandelde gevallen) heeft tot gevolg dat we soms heel korte woorden moeten reconstrueren die we niet of nauwelijks horen; in de zin 'ik denk dat het het eerste kind is' hebben we na *paais* (peins)

eerst het voegwoord *dat*, daarna het voornaamwoord *et*, daarna het lidwoord 't zodat we krijgen: *ik paais dat et 't ieste kind es* (bij normaal spreken hoort men in feite: ... *datieste* ...).

- d) de **t** van werkwoordsvormen die in de uitspraak wegvalt vóór medeklinkers en vóór het voornaamwoord *et* wordt daar ook niet geschreven:
ei kom ni (hij komt niet), *ei pak et op* (hij pakt het op)

Als vóór die **t** of vóór een andere uitgang die met **t** of **d** begint, ook een **r** wegvalt, dan wordt die evenmin geschreven:

da deu ni lank (dat duurt niet lang), *ei lie Frans* (hij leert Frans), *da deude ni lank* (dat duurde niet lang)

Als in de plaats van die **t** een **g** uitgesproken wordt, dan wordt die geschreven:

ei eget ni gezeen (hij heeft het niet gezien); *ei uuget ni* (hij hoort het niet)

- e) werkwoordsvormen en persoonlijke voornaamwoorden van de 2de persoon **in die volgorde** worden aan elkaar geschreven:

Dus: <i>g'et</i> (ge hebt)	maar	<i>edde</i> of <i>eie</i> (hebt ge)
<i>ge woit</i> (ge waart)	maar	<i>woide</i> (waart ge)
<i>ge doet</i> (ge doet)	maar	<i>doede</i> / <i>dooie</i> (doet ge)
<i>ge komt</i> (ge komt)	maar	<i>komde</i> (komt ge)

- f) verbindings -n

Als een woord dat op een doffe **e** uitgaat gevolgd wordt door een woord dat met een klinker begint, kan die doffe **e** wegvallen (zoals onder punt a); in andere gevallen hoort men een **n** tussen de twee woorden, waarbij de **n** aan het eerste woord wordt toegekend:

ei paaisdegen uuk dat em ... (hij dacht ook dat hij ...)
mote men em da vroêge? (moeten we hem dat vragen?)

LEENWOORDEN

A. Woorden die anders uitgesproken worden dan in het Frans

Het Brussels telt een groot aantal woorden van **vreemde (vooral Franse) herkomst die zich aan het Brussels aangepast hebben**, vooral wat de klanken en eventuele uitgangen betreft. Er is geen enkele reden om die anders te spellen dan de rest van de Brusselse woorden.

de koesj (auto) mv. *koesje*
't plafong (plafond) mv. *plafongs*
boezjee (bougie), *boezjees*, *boezjeekes*
kapoêbel (capable), *kapoêbelste*

Het kan gebeuren dat een woord anders dan in het Frans uitgesproken wordt, maar toch een klank bevat die niet 'Vlaams' is, namelijk een nasale klinker. De *Spelling van het Brussels* schrijft voor om die als volgt te schrijven :

an/am : *sanseebel* (sensible)
on/om: *ne kontabel* (comptable)

Wie dat wenst kan de nasalering aangeven door een tilde boven de klinker te plaatsen:
sãanseebel, *kõntabel*.

B. Woorden die uitgesproken worden zoals in het Frans

Deze woorden worden geschreven zoals in het Frans, dus b.v. *conducteur*, *train*, *authentique*, etc.

Dit geldt uiteraard voor de talrijke Franse vaste woordgroepen, zoals *rez de chaussée*, *agent de change*, *brise-lames*, *cuisine installée*, *deux-chevaux* etc.

Franse woorden kunnen Vlaamse uitgangen krijgen ; die worden zonder meer aan de Franse vorm toegevoegd : *conducteurs*, *trains*, *rez de chaussées*, *rez de chausséeke*, *cuisine installées*, *deux-chevaux*, *deux-chevauxke*.

Als men in het meervoud een e-uitgang hoort, schrijft men steeds *-en* : enkelvoud 'n *cabine*, meervoud *tweei cabinen*. Zo ook 'n *laisse* (voor de hond), *tweei lissen*.

Belangrijk : al deze Franse woorden worden *cursief* gedrukt, zodat de lezer ze onmiddellijk herkent . Verwarring is dus uitgesloten tussen b.v. *facteur* (postbode, Fr. facteur) en *fakteur* (Fr. facture'), tussen *monteur* (Fr. monteur') en *monteur* (Fr. monture).

Werkwoorden op -eire

Tal van Franse werkwoorden (vooral Franse werkwoorden op -er) worden ook in het Brussels gebruikt. Ze gaan op -eire uit en worden vervoegd zoals de inheemse, Vlaamse regelmatige, werkwoorden. Omwille van de herkenbaarheid (en om wat 'vreemde' vormen als

esjanzjeire, swisideire, foejeire te vermijden), is het aanbevolen om hun stam zoals in het Frans te schrijven. Enkele voorbeelden :

*echangeire,
entouire,
favoriseire,
introduiseire,
suicideire,
fouilleire, etc.*

Deze werkwoordsvormen zijn goed herkenbaar en worden daarom niet gecursiveerd. Waar het Franse werkwoord met een accent geschreven wordt, wordt dit accent weggelaten: *echangeire, derailleire*.

OVERZICHT

welke letters voor welke fonemen in het Brussels?

klinkers en tweeklanken

	<u>Brussels</u>	<u>Nederlands (of Frans)</u>
a	and, plat	hand, plat
aa	vraa, maa	vrouw, mouw
ai	paipke, rait	pijpje, rijdt
aai	azaain, raie	azijn, rijden
au	saus, paus	saus, paus
e	echt, met	echt, markt
e	de, et	de, het
ê	pjêd, nê	paard, nauw
è	mè, dèn	met, dan
ee	teen, zeen	tien, zien
ên/êm	êimpermeabel	(inperméable)
ei	geil, ambeteire	geel, (embêter)
eu	zeuke, fakteur	zoeken, (facture)
	ook in <i>sjoffeur, facteur</i>	(chauffeur, facteur)
ë	kët, wët	kort , wrat
i	in, licht	in, licht
ie	tien, ien	teen, een
o	kot, locht	kot, lucht
ô	lôke, zôke	laken, zaken
oo	roope, ood	roepen, hoed
oe	boek, koek	boek, koek
oê	boêt, koêk	baard, kaak
oi	loit, moind	laat, maand
oin	pointeire	(pointer)
ôi	lôie, rôte	laden/luiden, ruiten
ooi	kooi, gooï	koe, goede

ou	belouve, woure	beloven, woorden
on/om	Remon, kontabel	Raymond, (comptable)
u	snutte, put	snuiten, put
uu	bruud, nuut	brood, nooit